

KMC

KOORDINAČNO-METODICKÉ CENTRUM
PRE PREVENCIU NÁSILIA NA ŽENÁCH

METODIKA PRÁCE S PÁCHATEĽMI NÁSILIA NA ŽENÁCH

V PENITENCIÁRNEJ STAROSTLIVOSTI

2017

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Institute for Labour and Family Research

Metodika práce s páchatelmi násilia na ženách v penitenciárnej starostlivosti

Róbert Vavro, Jozef Hutta, Katarína Karásková

Publikácia bola financovaná z Grantov EHP a Nórska a spolufinancovaná zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky v rámci projektu Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie v rámci programu SK09: Domáce a rodovo podmienené násilie

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

www.norwaygrants.org

Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania: 2017

Rozsah: 25 strán

Publikácia je dostupná online na zastavmenasilie.sk

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

OBSAH

OBSAH	4
ÚVOD5	
1 Vplyv práce s páchatelmi násilia na pokračovanie násilia na ženách	5
2 Práca s páchatelmi násilia na ženách vo výkone trestu odňatia slobody – základné východiská	7
3 Súčasný stav práce s páchatelmi násilia na ženách v penitenciárnej starostlivosti.....	8
4 Pilotná realizácia programu pre páchatelov násilia na ženách v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Hrnčiarovciach nad Parnou	9
5 Možnosti a metodika zavedenia práce s páchatelmi násilia na ženách do činnosti Zboru väzenskej a justičnej stráže.....	14
6 Optimálny model a odhad nákladov zavedenia práce s páchatelmi násilia na ženách v rámci Zboru väzenskej a justičnej stráže	17
7 Záver	22
Zoznam použitej literatúry	24

ÚVOD

Cieľom predkladanej metodiky je navrhnúť konkrétne systémové opatrenia terciárnej prevencie na zníženie, resp. zabránenie recidívy širokej palety trestných činov, ktorých zjednocujúcim znakom je násilie páchané na ženách¹.

Je určená predovšetkým štátnym inštitúciám a organizáciám pôsobiacim v oblasti trestného práva, ktoré zodpovedajú za vytvorenie a nastavenie systému poskytovania programov pre páchatelov násilia na ženách, určenie štandardov kvality programov, ich poskytovateľov a ich akreditácie, financovania programov, a aj konkrétne zaobchádzanie s páchatelmi. Taktiež je určená inštitúciám a organizáciám zaoberajúcich sa ochranou žien, ktoré zažívali násilie, ako aj tým, ktorí sa venujú vzdelávaniu odborníkov a odborníčok pre prácu s páchatelmi².

Metodika sa zaoberá úzko vymedzenou oblasťou pôsobenia terciárnej prevencie a tým aj špecifickou vzorkou páchatelov, ktorí boli za svoje činy odsúdení a svoj trest vykonávajú v ústave na výkon trestu odňatia slobody (t.j. nepodmienečne), čím sa stali predmetom činnosti zložiek pôsobiacich v oblasti penitenciárnej starostlivosti, konkrétne najmä Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“).

1 Vplyv práce s páchatelmi násilia na pokračovanie násilia na ženách

Snaha o elimináciu násilia na ženách je komplexný problém vyžadujúci si komplexné riešenia zo strany všetkých zúčastnených aktérov. Primárnym záujmom by vždy malo byť bezpečie ženy, partnerky, ktorá zažíva alebo zažívala násilie zo strany svojho partnera. Otázkou ochrany záujmov ženy zažívajúcej násilie sa zaoberajú mnohé orgány štátnej či verejnej správy, či neziskové organizácie. Táto snaha je absolútne nespochybniteľná a nevyhnutná.

O čosi kontroverznejšou sa na prvý pohľad javí snaha o prácu s mužmi - páchatelmi násilia v partnerských vzťahoch. Ak sa však hlbšie zameriame na dôvody a ciele tejto práce, je taktiež absolútne legitímnou a nevyhnutnou súčasťou komplexného prístupu na ceste k eliminácii násilia páchaného na ženách.

Prečo je teda potrebné pracovať s páchatelmi násilia na ženách? Prvoradým dôvodom pre prácu s páchatelmi je, že starostlivosťou o ženy, ktoré násilie zažívajú, nikdy nebudeme schopní násilie eliminovať z jednoduchého dôvodu – ženy nie sú pôvodcami násilia, pôvodcami sú muži – páchatelia. Ak pomôžeme žene, z krátkodobého hľadiska jej poskytneme ochranu (fyzickú, právnu), pomoc a poradenstvo (psychologické, sociálne), môžeme ju podporiť pri prekonávaní konkrétnych prekážok súvisiacich s odpútaním sa od násilného partnera a aj s majetkovo-právnym vysporiadaním partnerských či rodinných pomerov. Táto konkrétna žena možno bude mať šťastie a nájde si iného

1 príklady niektorých vybraných trestných činov podľa zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov: § 155-157 Ublíženie na zdraví, § 189 Vydieranie, § 208 Týranie blízkej osoby a zverenej osoby, § 360 Nebezpečné vyhrážanie, § 360a Nebezpečné prenasledovanie a mnohé iné trestné činy, ktorých skutkové podstaty súvisia s násilím páchaným na ženách.

2 páchatelom sa v predmetnej metodike myslí vo všeobecnom význame muž, ktorý sa dopustil násilia na svojej partnerke a v konkrétnom význame ten, ktorý bol za svoje konanie odsúdený na výkon trestu odňatia slobody nepodmienečne.

partnera, ktorý jej bude oporou a bude si ju ctíť a vážiť. Život však pokračuje aj pre jej bývalého partnera. S najväčšou pravdepodobnosťou za svoje násilné správanie nebol nijako potrestaný, ak ako trest nepočítame zvyčajné finančné pokuty za priestupky proti občianskemu spolunažívaniu. Je smutnou, no bohužiaľ pravdepodobnou skutočnosťou, že na základe internalizovaných hodnôt, postojov a zaužívaných vzorcov správania, alebo aj čisto z dôvodu absencie alternatív správania a uvažovania v jeho repertoári, bude páchatel' aj v budúcnosti pokračovať v násilných prejavoch na svojich budúcich partnerkách.

Ak nechceme, aby sa prelomený kolobeh násilia znovu uzavrel, je potrebné konať.

Vôľu konať prejavila aj Slovenská republika formálne dňa 11. mája 2011, kedy sa pridala medzi signatárske krajiny Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácomu násiliu a o boji proti nemu (známemu pod názvom Istanbulský dohovor). Dohovor je záväzným právnym dokumentom Rady Európy, ktorý prvýkrát v európskom priestore ustanovuje právne záväzné štandardy na predchádzanie násiliu na ženách a domácomu násiliu.³ Programom pre prácu s páchatel'mi sa venuje v osobitnom článku 16, ktorý obsahuje nasledovné normy:

„1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na vytvorenie, alebo podporu programov zameraných na vzdelávanie páchatel'ov domáceho násilia na účel osvojenia si nenásilného správania v medziľudských vzťahoch s cieľom predchádzania ďalšiemu násiliu a zmeny násilných modelov správania sa.

2. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby vytvorili alebo podporili programy zamerané na predchádzanie recidíve páchatel'mi najmä páchatel'mi sexuálne motivovaných trestných činov.

3. Pri prijímaní opatrení uvedených v odsekoch 1 a 2 zmluvné strany zabezpečia, aby bezpečnosť, podpora a ľudské práva obetí boli primárnym záujmom programov a aby tieto programy boli vytvorené a implementované v prípade potreby v úzkej koordinácii so špecializovanými podpornými službami pre obeť.“

V Európskej únii sú programy pre páchatel'ov násilia na ženách aplikované v 21 z 29 sledovaných krajín. V Nemecku, Holandsku a Veľkej Británii boli programy pre páchatel'ov aj evalvované a evaluácie publikované. Dlhodobo zavedené sú tieto programy v Rakúsku (tzv. „Viedenský model“), Nórsku („ATV“ – Alternative to violence – alternatíva k násiliu), Škótsku („Change“) a ďalších krajinách .

V Nemecku sú programy pre páchatel'ov aplikované najmenej 10 rokov, od roku 2007 existuje zastrešujúca organizácia BAG-TäHG (Bundesarbeitsgemeinschaft Täterarbeit Häusliche Gewalt – Spolkové pracovné spoločenstvo – práca s páchatel'mi domáceho násilia) s 37 zakladajúcimi členmi. Od roku 2012 poskytuje BAG-TäHG okrem iného aj certifikované dlhodobé vzdelávanie tréneriek a trénerov v zmysle vlastných štandardov programov.

Vo Veľkej Británii a Walese sa odhaduje, že je realizovaných okolo 450 programov pre páchatel'ov, ročne prejde programom vyše 5000 páchatel'ov. Zastrešujúca organizácia RESPECT združuje 70 organizácií, 38 organizácií poskytuje akreditované programy (In Holubová, 2010).

3 V zmysle článku 7 ods. 4 Ústavy SR je dohovor prezidentskou medzinárodnou zmluvou o ľudských právach a základných slobodách, ktorá je zároveň aj medzinárodnou zmluvou, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, a preto v súlade s článkom 86 písm. d) Ústavy SR podlieha vysloveniu súhlasu Národnej rady SR a ratifikácii prezidentom SR. V zmysle článku 7 ods. 5 Ústavy SR je dohovor zároveň medzinárodnou zmluvou, ktorá má prednosť pred zákonmi.

Na celoeurópskej úrovni v rámci projektu Daphne II vznikla platforma Work with perpetrators, ktorá v rokoch 2006-2008 okrem iného vyvinula na základe poznania po vyše 20 rokoch aplikácie programov pre páchatel'ov násilia na ženách smernice pre vyvíjanie štandardov týchto programov⁴.

Na Slovensku doposiaľ neexistuje organizácia alebo inštitúcia, ktorá by formálne, odborne, komplexne, nadrezortne a aktívne zastrešovala programy pre páchatel'ov násilia na ženách a disponovala pritom potrebnými kompetenciami. Chýbajú oficiálne štandardy takýchto programov aj systém akreditácie. V neposlednom rade existuje iba minimum poskytovateľov, ktorí majú potrebné know-how, personálne, finančné a materiálne zabezpečenie na realizáciu programov. Všetky tieto faktory brzdia zavedenie programov pre páchatel'ov do reálnej praxe, čo má za následok (až na drobné výnimky) prakticky **neexistenciu programov pre páchatel'ov násilia na ženách** a tým **zaostávanie Slovenska** v tejto oblasti o približne 20 rokov za krajinami západnej Európy a o vyše 30 rokov za USA⁵.

2 Práca s páchatel'mi násilia na ženách vo výkone trestu odňatia slobody - základné východiská

V prípade, že sa muž dopustil ťažkého násilia na svojej partnerke, ktorá tieto jeho skutky hlásila na políciu, ak sa polícia ohlásenými skutkami zaoberala do takej miery, že sa ich podarilo preukázať, ak bolo voči páchatel'ovi vznesené obvinenie a ak súd páchatel'a odsúdil na buď podmienený, alebo aj nepodmienený trest odňatia slobody, spoločnosť očakáva, že páchatel' svoje správanie oľutuje a že v budúcnosti sa takémuto správaniu vyvaruje. Zákonodarca ustanovil niektoré možnosti, ktoré sa dajú využiť pre ochranu možných budúcich obetí prostredníctvom nápravy aktuálneho páchatel'a.

V prípade podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom môže súd uložiť odsúdenému povinnosti, ktoré sú súčasťou probačného dohľadu. Napríklad podľa § 51 ods. 4 písm. g) zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon „podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu“. Cieľom takéhoto programu by mala byť prevencia a eliminácia rizík smerujúcich k pokračovaniu v trestnej činnosti v budúcnosti.

Ak je páchatel' trestného činu odsúdený na nepodmienený výkon trestu odňatia slobody, nastúpi do ústavu na výkon trestu, kde svoj trest vykoná za dohľadu odborníkov a odborníčok na penitenciárne zaobchádzanie. Podľa § 1a zákona č. 475/2005 Z.z. o výkone trestu odňatia slobody (ďalej len „zákon o výkone trestu“) „účelom výkonu trestu je chrániť spoločnosť pred páchatel'mi trestnej činnosti, zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich resocializáciu, aby viedli riadny život“. Zaobchádzaním vo výkone trestu odňatia slobody sa podľa zákona o výkone trestu rozumie „súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa tohto zákona, podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem,

4 smernice pre vyvíjanie štandardov programov pre páchatel'ov násilia na ženách sú prístupné v slovenskom jazyku na: http://www.work-with-perpetrators.eu/fileadmin/WWP_Network/redakteure/2006_-_2012/guidelines/wwp_standards_sk_2008_ver_1_1.pdf

5 Vavro, R., Farkašová, K. (2016). Štandardy a postupy zavedenia sociálno-intervenčných programov pre páchatel'ov násilia na ženách. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016, dostupné na: <http://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/files/2016/02/Standardy-a-postupy-zavedenia-SIP-pre-pachatelov-nasilie-na-zenach.pdf>

pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine“. Pri páchatelovi trestného činu všeobecne, a pri páchatelovi násilia na partnerke konkrétne teda ide vo výkone trestu o to, aby sa z výkonu trestu vrátil „lepší“, ako doň vošiel. Pre zabezpečenie systematickej práce odsúdeného na vlastnej pozitívnej osobnostnej zmene zbor zamestnáva príslušníkov a príslušníčky zboru a zamestnancov a zamestnankyne zboru, ktorí sa podieľajú na zaobchádzaní s odsúdenými. Formálne sa postup penitenciárneho zaobchádzania s odsúdeným stanovuje **v tzv. programe zaobchádzania**, ktorý vypracováva pedagóg alebo pedagogička pre každého odsúdeného so zvyškom trestu dlhším ako deväť mesiacov (ak je zvyšok trestu kratší, vypracujú sa krátkodobé ciele zaobchádzania). Pri vypracovávaní programu zaobchádzania príslušný pedagóg / pedagogička spolupracuje najmä so psychológom alebo psychologičkou a sociálnym pracovníkom alebo sociálnou pracovníčkou a prihliada okrem iného aj na závery a odporúčania psychologického vyšetrenia, ktoré absolvuje každý odsúdený pri nástupe do výkonu trestu odňatia slobody. V psychologickom vyšetrení je potrebné sa zamerať na uvedené príčiny a motív trestného činu, možnosti sociálnej rehabilitácie a zapojenia do individuálnych a skupinových foriem zaobchádzania. Obsahom programu zaobchádzania v časti edukácia je podľa vyhlášky Ministerstva spravodlivosti č. 368/2008, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody „súhrn činností pedagogického a psychologického pôsobenia na odsúdeného zameraných na vzdelávanie, resocializáciu a odstraňovanie subjektívnych príčin páchania trestnej činnosti s cieľom formovať primerané správanie a hodnotovú orientáciu odsúdeného v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi“.

Z pohľadu uvedených skutočností je zrejmé, že je v záujme spoločnosti pomocou nastavených mechanizmov dosiahnuť, aby odborný personál zboru smeroval páchatela počas výkonu trestu odňatia slobody všetkými možnými prostriedkami k tomu, aby na sebe pracoval tak, že si uvedomí príčiny svojho zlyhania, preberie za svoje správanie zodpovednosť, a v spolupráci s odborníkmi a odborničkami sa pokúsi zmeniť svoje hodnoty, postoje, návyky a správanie, aby bol po prepustení na slobodu s čo najvyššou pravdepodobnosťou schopný adekvátnej resocializácie.

3 Súčasný stav práce s páchatelmi násilia na ženách v penitenciárnej starostlivosti

Ako základný predpoklad na efektívnu realizáciu špecifických programov pre páchatelov násilia na ženách, ktoré by sa odlišovali od zaobchádzania s ostatnými skupinami odsúdených vo výkone trestu je potrebné, aby odborný personál zboru mal povedomie o predmetnej problematike. V tejto oblasti väzenstvo zaznamenalo najväčší pokrok v roku 2013, kedy 21 príslušníčok a príslušníkov zboru, prevažne vo funkciách psychologička / psychológ, pedagogička / pedagóg, sociálna pracovníčka / sociálny pracovník absolvovalo odborný výcvik „Práca s páchatelmi násilia na ženách“ s dotáciou 75 hodín vedený zahraničnými odborníkmi a odborničkami v spolupráci s mimovládnu organizáciou Aliancia žien Slovenska.

V tej dobe existoval predpoklad, že uvedené vzdelávanie bude smerovať k plošnej aplikácii programov pre páchatelov násilia na ženách. V skutočnosti sa tak z viacerých dôvodov nestalo a napriek tomu, že väzenstvo disponovalo a ešte stále disponuje odborníkmi a odborničkami, ktorí majú na Slovensku unikátne know-how, doposiaľ neboli programy pre páchatelov násilia na ženách implementované systematickou štandardizovanou formou. To však neznamená, že s páchatelmi násilia na ženách sa odborne nepracuje individuálne alebo aj skupinovo.

Od roku 2013 prebehlo v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody viacero skupinových programov – i dlhodobjších, ktoré viac či menej prevzali resp. uplatnili vzorový model (duluthský model). Tieto skupiny mali niektoré spoločné znaky, napr.:

- členovia skupiny boli páchatelia násilia na ženách – partnerkách, bez ohľadu na konkrétny trestný čin, za ktorý sa dostali do výkonu trestu,
- obsahom skupinových aktivít bola analýza násilných činov – cudzích/ vlastných,
- skupinu viedla lektorská dvojica – muž a žena,
- trvanie programu minimálne 3 mesiace – stretnutia raz týždenne,
- trvanie sedenia cca 2 hodiny.

Rozdiely boli vo formálnej kategorizácii týchto skupinových aktivít, napr.: diskusná skupina, terapeutická skupina, sociálne tréningová skupina. Metodika skupín sa líšila – niektoré nasledovali techniky vzorového modelu (duluthský model podľa vzdelávacích osnov Ute Rösemann), alebo bol zvolený iný postup. Rozdiely boli zaznamenané i v riešení účasti a výbere členov: dobrovoľná vs. povinná účasť, každý násilník vs. násilník spĺňajúci isté osobnostné kritériá. Zloženie skupiny sa volilo v niektorých prípadoch homogénne – členmi boli iba páchatelia násilia na partnerke. Stretli sme sa aj s heterogénnou skupinou určenou pre páchatelov násilia v blízkych vzťahoch všeobecne, či dokonca všeobecne so skupinami zameranými na učenie nenásilného správania a zvládanie konfliktov.

Dá sa konštatovať, že v rámci svojich úloh sa zbor začal orientovať na problematiku práce s páchatelmi násilia na ženách, čo reflektuje spoločenskú potrebu a potrebu ochrany obetí násilia. Čo zatiaľ absentuje je zjednocujúci prístup, metodika a štandardy takejto práce, ktoré by boli odborne podložené a záväzné pre nastavenie a implementáciu efektívneho systému práce s páchatelmi násilia na ženách v prostredí Zboru väzenskej a justičnej stráže s primárnym cieľom prevencie ďalšieho páchania predmetnej trestnej činnosti po návrate odsúdeného do civilného života a v súlade s účelom výkonu trestu, zásadami zaobchádzania s odsúdenými, ako aj využitím dostupných legislatívnych mechanizmov a ľudských zdrojov.

Pri napredovaní v analýze možností zavedenia programov pre páchatelov do systému zaobchádzania s odsúdenými sa ako produktívna ukazuje spolupráca Odboru výkonu väzby a výkonu trestu Generálneho riaditeľstva Zboru väzenskej a justičnej stráže s Alianciou žien Slovenska za podpory generálneho riaditeľa zboru a námestníka pre služobné veci. Zo spolupráce uvedených strán a vďaka entuziazmu riaditeľa a nasadeniu odborného personálu Ústavu na výkon trestu odňatia slobody v Hrnčiarovciach nad Parnou sa v priebehu roka 2016 v mesiacoch marec až september uskutočnil pilotný projekt skupinovej práce s páchatelmi násilia na ženách, v ktorom sa skúmali rôzne aspekty špecifik prostredia a cieľovej skupiny oproti nasadeniu týchto programov pre páchatelov na slobode. Program v menovanom ústave po súhlase vedenia ústavu aj zboru realizovali za zbor lektori psychológ mjr. Mgr. Jozef Hutta, pedagogička kpt. Mgr. Katarína Karásková, a za Alianciu žien Slovenska garant programu Mgr. Róbert Vavro.

4 Pilotná realizácia programu pre páchatelov násilia na ženách v Ústave na výkon trestu odňatia slobody v Hrnčiarovciach nad Parnou

Cieľovou skupinou boli odsúdení muži, páchatelia rodovo podmieneného násilia nachádzajúci sa v Ústave na výkon trestu odňatia slobody Hrnčiarovce nad Parnou, s minimálnym stupňom stráženia.

Cieľom bolo aplikovať skupinový sociálno-intervenčný program práce s páchatelmi násilia na ženách – partnerkách v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody, ako súčasť komplexného prístupu

k riešeniu problematiky násilia v partnerských vzťahoch a uplatnenie tejto metódy v zaobchádzaní s odsúdenými na prehĺbenie účelu výkonu trestu. Cieľ práce s násilníkmi podmieňovali tieto požiadavky:

- aby násilní muži prevzali zodpovednosť za svoje násilné činy,
- aby násilní muži využili ponúkanú príležitosť na zmenu správania a budovali si rešpekt k partnerke a deťom,
- aby sa násilní muži naučili rozvíjať nenásilné správanie,
- aby násilní muži prijali konfrontáciu s ich násilnými postojmi,
- aby sa násilní muži zdržali všetkých druhov násilia (podmienečné vylúčením zo skupiny v prípade nerešpektovania).

Výber účastníkov z radov odsúdených nachádzajúcich sa vo výkone trestu odňatia slobody pred zahájením práce v skupine páchatelov domáceho násilia bol kľúčový. Stanovené kritériá výberu cieľovej skupiny:

- odsúdenie za trestný čin, ktorého skutková podstata súvisí s páchaním násilia na partnerke (bez bližšej špecifikácie⁶),
- termín podmiennečného prepustenia stanovený po plánovanom termíne ukončenia programu tak, aby prípadné podmiennečné prepustenie z výkonu trestu nevedlo k strate členov pred ukončením programu,
- odsúdení pracovne nezaradení, alebo zaradení na pracovisku v ústave, aby sa organizačne dala zosúladiť účasť na stretnutiach skupiny a pracovné zaradenie,
- dobrovoľná účasť odsúdených na projekte,
- nebudú zverejňované identifikačné údaje odsúdených.

Pre vytvorenie tejto skupiny sa osvedčila a bola nevyhnutná podpora vedenia ústavu. Práca skupiny bola zosúladená s ústavným poriadkom a denným časovým režimom odsúdených. Bolo potrebné zosúladiť režimovú činnosť, prípadne uvoľnenie odsúdených z pracoviska, či ostatné činnosti a úlohy v systéme zaobchádzania, čo by bez podpory vedenia nebolo možné. Odsúdení boli preto starostlivo vyberaní, tak aby vydržali pracovať v skupine počas celej realizácie projektu, lebo migrácia odsúdených v ústave Hrnčiarovce nad Parnou je veľmi vysoká. Na prácu v skupine sa odsúdení neprihlasovali sami, ale boli k účasti vyzvaní odborným personálom na základe vyššie uvedených kritérií.

V prípravnej fáze začatia činnosti intervenčnej skupinovej práce s páchatelmi sa osvedčilo najskôr zozbieranie množstva potrebných podkladov a relevantných informácií, ktorými zbor disponuje. Záujem bol o informácie o násilných činoch, za ktoré boli páchatelia odsúdení, ako sú napríklad rozsudok, anamnéza osobná aj rodinná a v nej uvedené partnerské a rodinné vzťahy. Následne každý kandidát absolvoval vstupný pohovor s lektormi. Obsahom pohovoru bolo verifikovanie získaných informácií, doplnenie chýbajúcich údajov, získanie jeho názoru na vlastné násilné činy a identifikácia faktorov zvyšujúcich riziko recidívy. Dôležitou súčasťou pohovoru bolo predstavenie programu, fungovania skupiny a očakávaní lektorov voči účastníkovi.

6 keďže v Trestnom zákone absentuje presné vymedzenie - výpočet základných a kvalifikovaných skutkových podstát, ktoré vo svojich typových znakoch majú ako objekt trestného činu záujem na ochrane ženy pred rodovo podmieneným násilím (čiastočne sa tak deje pri legálnej definícii blízkej osoby podľa § 127 ods. 5 Trestného zákona), násilie na ženách môže byť predmetom rôznych paragrafov trestného zákona. Pre bližšiu špecifikáciu niektorých trestných činov pozri Vavro, Farkašová, 2016.

V závere prípravnej fázy bola posúdená vhodnosť páchatel'a pre účasť na programe. Okrem zmienených právnych a organizačných podmienok boli pri výbere zohľadňované nasledujúce skutočnosti:

- či sa odsúdený priznal k násilnému skutku,
- je pripravený spolupracovať,
- je vhodný na skupinovú prácu.

Priznanie k násilnému činu bolo dôležité pre aktívnu účasť na jednotlivých stretnutiach skupiny. Je potrebné si uvedomiť, že popieranie („nebolo to tak“, „našili to na mňa“), vytesnenie („nepamätám si, čo sa stalo, bol som opitý“), bagatelizácia („som tu za jednu facku“, „iba raz v živote som sa jej vyhráždal“), obviňovanie obete („vyprovokovala ma“) a podobne ako ochranný mechanizmus sú u páchatel'ov často prítomné. Z uvedeného dôvodu bolo považované za postačujúce, ak kandidát priznal aspoň izolovaný skutok násillia na partnerke, pričom nemuselo ísť o trestný čin, za ktorý bol odsúdený. Práve poznanie okolností a priebehu násilných činov z objektívneho zdroja lektorom umožňovalo nenechať sa manipulovať pri individuálnych pohovoroch v prípravnej fáze, keďže vyjadrenia odsúdených sú niekedy v ostrom kontraste so skutočnosťami uvedenými v rozsudku. Niekedy až cielená konfrontácia tvrdení odsúdeného s overenými informáciami viedla k čiastočnému priznaniu násillia.

Ďalšou podmienkou pre výber do programu bola neprítomnosť uvedených kontraindikácií:

- látková či nelátková závislosť v štádiu, kedy je potrebná liečba,
- psychiatrické ochorenie,
- suicidalita,
- chýbajúce rečové znalosti,
- nedostatočné kognitívne schopnosti.

Kontraindikácie sa zisťovali najmä z dostupnej dokumentácie priebehu výkonu trestu, ktorá je vedená v elektronickej aplikácii, do ktorej príslušníci a príslušníčky zboru zúčastnení na zaobchádzaní zaznamenávajú svoje poznatky a pozorovania. Ďalej bola účasť páchatel'ov konzultovaná s pedagógmi a pedagogičkami zodpovednými za výchovný kolektív, v ktorom boli predmetní odsúdení umiestnení. Vzhľadom k faktu, že program prebiehal v ústave na výkon trestu odňatia slobody a odsúdení nemali prístup k návykovým látkam, prítomnosť závislosti nebola braná ako rozhodujúce kritérium. Za múrmi väzenia nehrozil priamy vplyv na sedenia, ako sa to môže stať v civilnej sfére – absencie, opití účastníci, neschopnosť dodržiavať pravidlá a podobne.

V rámci komunikácie s kandidátmi v prípravnej fáze sa zároveň formovala motivácia pre vstup do programu. Násilník sa prirodzene snaží vyhnúť nepríjemnej konfrontácii so svojimi násilnými skutkami, má tendenciu zbavovať sa zodpovednosti a využívať rôzne obrany. Nie je realistické spoliehať sa na spontánny záujem o dlhodobé zapojenie v programe, ktorý vytvára pre účastníka záťaž. Spoločnosť potrebuje na násilníka vytvárať tlak, aby zmenil svoje správanie, ktoré on meniť nemá potrebu. Ako výrazný motivačný faktor bol identifikovaný záujem odsúdených dosiahnuť podmienené prepustenie. Dôležitou podmienkou je aktívne plnenie programu zaobchádzania a dosiahnuté zásluhy vo forme disciplinárnych odmien a podobne. Perspektíva získania disciplinárnej odmeny a priaznivého hodnotenia k podmienenému prepusteniu viedli odsúdených k snahe podieľať sa na aktivitách, ktoré im boli v procese zaobchádzania navrhnuté.

Odsúdeným vhodným pre zapojenie do skupiny bol aktualizovaný program zaobchádzania. V bode a) edukácia im bol určený cieľ absolvovať skupinový program pre páchatel'ov násillia. Boli s tým oboznámení a vyzvaní, aby sa programu zúčastnili. Účasť bola dobrovoľná, odmietnutie neviedlo k sankciám, no pri objektívnom hodnotení plnenia programu zaobchádzania bola ich účasť, respektíve neúčasť posudzovaná ako významná. Ako bolo spomenuté v úvode, v rámci resocializačného procesu

u páchatel'ov domáceho násilia je účasť na obdobnom programe plne aktuálna, opodstatnená a zameraná na prehĺbenie účinku výkonu trestu odňatia slobody.

Samotná práca s páchatel'mi násilia na partnerkách prebiehala skupinovou formou. Stretnutia skupiny sa konali v terapeutickej miestnosti ústavu. Priestor terapeutickej miestnosti bol vhodný na prácu skupiny, vyhovujúci zariadením aj vybavením. Miestnosť, v ktorej prebiehali skupinové stretnutia sa nachádzala v samostatnej budove objektu ústavu, mimo budovy, kde sú odsúdení ubytovaní. Skupinové aktivity sa tak mohli vykonávať bez vyrušenia režimovými činnosťami iných odsúdených prebiehajúcich v ústave.

Program skupiny bol rozdelený na 24 stretnutí s realizáciou od marca 2016 do septembra 2016. Stretnutia sa uskutočňovali spravidla raz týždenne v trvaní dvoch hodín. Pre primeranú možnosť udržania efektivity a skupinovej dynamiky bolo uvažované o počte účastníkov skupiny od päť do desať. Skupinových stretnutí s páchatel'mi násilia sa reálne priemerne zúčastňovalo sedem členov. Dĺžka trvania intervenčného programu bola dôležitá z hľadiska upevnenia poznatkov sociálneho učenia a ich osvojenia si v praxi.

Členovia skupiny boli z rôznych oddielov a pracovísk v ústave, preto bol čas stretnutí skupiny volený tak, aby čo najmenej zasahovalo do časových rozvrhov dňa odsúdených. Zásahom do pracovného času sme sa ale nevyhli.

Skupinové stretnutia v priebehu intervenčného programu s páchatel'mi násilia viedli vždy dvaja lektori, muž a žena. Rodovo zmiešaná dvojica lektorov tak ponúkala odsúdeným možnosť vnímať obohacujúce články participácie muža a ženy v rovnovážnom a rovnoprávnom vzťahu so vzájomným rešpektom. Rovnoprávne postavenie lektora a lektorky bolo veľmi dôležité hlavne pri demonštrovaní praktických častí tréningových modulov. Každý náznak akéhokoľvek znevažovania lektorky nemohol zostať bez okamžitej reakcie zo strany lektora.

Špecifikom realizácie programu v podmienkach výkonu trestu je život v izolácii od spoločnosti, čo znamená aj absenciu reálnej skúsenosti z partnerského spolužitia, pri ktorom by si páchatel' mohol odskúšať naučené komunikačné vzorce a spôsoby riešenia problémov a konfliktov kooperatívnym spôsobom bez použitia násilia, či uplatňovania moci a kontroly.

Čo sa týka partnerského vzťahu počas výkonu trestu odňatia slobody, tento býva udržiavaný najmä formou korešpondencie a návštevami pod dohľadom príslušníkov a príslušníčok zboru. Tieto formy kontaktu nemusia odrážať skutočnú realitu vzťahu, jeho harmónia môže byť predstieraná, či len želaná. Pranie si nápravy či zmeny páchatel'a je obzvlášť silné u aktuálnych partneriek, ktoré zažívali násilie od partnera v minulosti. Niektoré spätné väzby od partneriek, ktoré telefonicky a aj osobne poskytli pracovníckam poradenského centra Aliancie žien, vypovedali o zlepšení komunikácie v korešpondencii a počas návštev, pričom pozitívne očakávanie sa prenášalo aj na obdobie po prepustení páchatel'a z výkonu trestu. Vyskytol sa však aj prípad, kedy expartnerka pri kontakte s pracovníčkou vyjadrila obavy z návratu páchatel'a do civilného života a žiadala o pomoc a asistenciu vo veciach súvisiacich so súdnym konaním o podmienenečnom prepustení odsúdeného páchatel'a.⁷

Program zaobchádzania s odsúdenými v bode d) vzťahy s vonkajším prostredím obsahuje súhrn činností, ktorých cieľom je udržanie, posilňovanie alebo vytváranie sociálnych kontaktov odsúdeného s vonkajším svetom prostriedkami a metódami sociálnej práce a tiež vyhľadávanie kontaktov.

⁷ Partnerky odsúdených páchatel'ov boli informované o tom, že násilníci prechádzajú programom pre páchatel'ov násilia a boli požiadané o súhlas s poskytnutím ich kontaktných informácií pracovníckam poradenského centra pre ženy.

Nemôžeme si dovoliť ohroziť bezpečie partnerky, obeť domáceho násilia a prehliadnúť dôležité informácie týkajúce sa násilnej trestnej činnosti rodovo podmienenej u odsúdeného, pri poskytovaní ním vyžiadanej sociálnej intervencie, kedy žiada napríklad o obnovenie kontaktu s partnerkou, ktorá mu neodpisuje na listy, alebo informácií o deťoch. Sociálni pracovníci a pracovníčky ústavu v Hrnčiarovciach nad Parnou upozorňujú obeť takýchto trestných činov o tom, že budú ich partneri prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Dôležitá je preto spolupráca medzi poskytovateľom programu s organizáciami poskytujúcimi pomoc ženám, ktoré zažívali násilie. Z hľadiska právomocí príslušníci a príslušníčky zboru nemajú dosah na poškodenú ženu, ak ona sama o pomoc nepožiadala. Páchatelia často vyhľadávajú možnosti získania informácií o svojich obetiach, partnerkách ex partnerkách, no ak zbor disponuje vedomosťami, že obeť nechce byť zo strany odsúdeného kontaktovaná, tak je jej pranie rešpektované.

Úvodné stretnutie programu slúžilo predovšetkým na oboznámenie účastníkov s programom, jednotlivými podmienkami a okolnosťami účasti a predstavenie garanta programu. V priebehu programu sa garant následne zúčastnil niekoľkých sedení skupiny ako posila lektorského tímu, alebo v pozícii supervízora.

Po úvodnom stretnutí sedem odsúdených pristúpilo na účasť v programe a vyjadrili písomný súhlas so zapojením sa do programu. V priebehu intervenčného programu bol do skupiny zaradený ďalší člen, do programu tak vstúpilo osem odsúdených. Na tretie stretnutie skupiny sa jeden z členov nedostavil, pod povrchnou zámienkou, aby sa stretnutiu vyhol. Pri následnom pohovore vyšiel najavo odpor a odmietanie ďalšej práce v skupine. Napriek písomnému záväzku účasti sa už v úvode rozhodol z programu odstúpiť, aby nebol konfrontovaný so svojim násilným správaním. V pokročilej fáze programu odstúpil zo skupiny ďalší účastník. Dlhodobá stagnácia a popieranie vlastných násilných skutkov viedli k negatívnej odozve od ostatných členov i lektora a lektorky skupiny a odsúdený ukončil svoju účasť. Celý program absolvovalo šesť odsúdených. Za aktívnu participáciu na programe a snahu o zmenu spôsobu komunikácie, postojov a hodnôt sa lektorský tím rozhodol navrhnúť všetkých páchatel'ov, ktorí ukončili program, na udelenie disciplinárnej odmeny.

Náplň činnosti skupiny sa prevažne tvorila podľa koncepcie a metodiky Ute Rösemann⁸ a podľa potreby boli situačne využívané ďalšie techniky. Férové jednanie, pravidlá spravodlivej hádky a time-out techniky boli základnými prínosmi pre odsúdených pri rolových hrách a praktických nácvikoch. Technika oddychového času sa páchatel'om najviac pozdávala a jej použitie sa museli naučiť správne používať. Poslúžiť mala len ako dočasné riešenie vzniknutej situácie na prevenciu pred eskaláciou situácie a násilia, nie na psychické potrestanie partnerky alebo vyhýbanie sa riešeniu problémov. Cesta zmeny osobnosti zo sebeckej a agresívnej na zodpovednú bola a je dlhá.

Cieľom programu bolo dosiahnuť koniec násilného správania v partnerských vzťahoch. Páchatelia boli smerovaní k prebratiu zodpovednosti, sebauvedomeniu a sebakontrolu, rozvíjaniu empatie, nachádzaniu alternatívnych spôsobov riešenia konfliktu a zlepšeniu fungovania vo vzťahoch.

Počas programu boli scitlivovaní na rozpoznávanie rôznych foriem násilia a ich následkov a vedení k osvojovaniu si nenásilných foriem riešenia problému, vytváraniu núdzového plánu (keď hrozí vlastný akt násilia), zlepšovaniu komunikácie a budovaniu rovnocenného obrazu žien a mužov.

⁸ Školiaci materiál z výcviku pre prácu s páchatel'mi násilia na ženách vedenom Ute Rösemann, ktorý prebiehal v mesiacoch január až marec 2013 v celkovom počte 75 hodín. Výcvik absolvovalo 21 príslušníkov a príslušníčok zboru. Organizovaný bol Alianciou žien Slovenska v rámci projektu „Inovatívne riešenie práce s páchatel'mi násilia na ženách s dôrazom na ochranu a bezpečie detských obetí násilia v blízkych vzťahoch.“

Muži mali tendenciu presúvať zodpovednosť, alebo aspoň časť zodpovednosti za násilie na partnerku. Faktom však zostáva, že muž sa sám rozhoduje, či použije násilie, alebo nepoužije. Práve z tohto dôvodu bolo v rámci intervenčného programu prvoradým cieľom páchatel'ov prevziať zodpovednosť za svoje rozhodnutia a to neustálym odhaľovaním násilného konania a konfrontáciou jeho správania, akým bolo popieranie, zamlčovanie a odsúvanie viny na iných. Naučiť ho určitým hraniciam v správaní. Všetko má svoje hranice a tak aj vzťah na to, aby fungoval musí mať svoje hranice, ktoré treba vo vzťahu rešpektovať. Počas práce s odsúdenými v intervenčnom programe sa osvedčili aj techniky, pri ktorých sa odsúdený prenášal do emócií partnerky prežívaných počas konfliktných situácií. Pohľad prežívania konfliktnej situácie odsúdeného očami partnerky zažívajúcej násilie zasiahlo násilníka. Viacerí sa priznali, že nie len na skupine, ale ešte aj po návrate na oddiel dlho nad tým rozmýšľali, boli z toho nervózni a často ešte večer nemohli zaspáť a myseľ sa im opakovane vracala k tomu ako ubližovali partnerkám, prípadne aj deťom. Zasiahlo ich to a to bol úspech a pokrok v práci s nimi. Sebapoznáním si začali vytvárať sami nenásilné alternatívy správania. Sociálne učenie odsúdených podporovali interakcie a skupinová dynamika. Násilníci postupne svoje chybné správanie v skupine navzájom konfrontovali a spochybňovali medzi sebou zdôvodňovanie páchaného násillia. Skupina im však následne po postupnom odhaľovaní vlastných chýb poskytovala prostredie bezpečné k vyjadreniu pocitov viny a hanby.

Dôvodom na vylúčenie odsúdeného z programu bolo, ak

- páchatel' odmietal prebrať zodpovednosť za svoje násilné konanie,
- popieral svoje násilné konanie,
- nebol schopný svoj čin spracovať v rámci skupiny/programe,
- neparticipoval na skupine, bol iba pasívnym účastníkom,
- účelovo sa zúčastňoval na stretnutiach skupiny, nepracoval na svojom rozvoji,
- nebol vhodný na prácu v skupine, narúšal jej fungovanie svojím správaním.

Vyššie uvedené dôvody ukončenia práce odsúdeného v programe presne zrkadlia obraz jedného z členov skupiny. Potvrdil sa slabý potenciál páchatel'a pre prácu v takejto skupine už od jeho zaradenia, lebo úplne popieral páchanie násillia na manželke a deťoch. V pokročilej fáze programu skupinu sám opustil.

5 Možnosti a metodika zavedenia práce s páchatel'mi násillia na ženách do činnosti Zboru väzenskej a justičnej stráže

Pobyt páchatel'a vo výkone trestu vytvára primeranú príležitosť pre absolvovanie programov na vzdelávanie, rozvoj osobnosti, či terapeutických aktivít. Tak sa napríklad vykonávajú opatrenia vo forme súdom nariadenej liečby a podobne.

Aplikácia nového prístupu či metodiky sa musí robiť so zreteľom na právne normy, pretože činnosť zboru je podrobne vymedzená v legislatíve a jednotlivé aspekty priebehu výkonu trestu odňatia slobody sú štruktúrované. Importovanie programu využívaného v civilných podmienkach bude viesť k reformovaniu účasti násilníkov na programe. Modifikácie je potrebné uchopiť takým spôsobom, aby sa neznižovala účinnosť a zúročili sa výhody.

Na výber sa ponúkajú možnosti riešenia účasti vo forme dobrovoľnej alebo nariadenej. Zo skúseností vychádza, že páchatelia násillia na ženách majú tendenciu vyhýbať sa konfrontácii so svojimi skutkami a prevzatiu zodpovednosti za ne. Dostatočne sa to preukázalo i pri realizácii pilotného projektu v Hrnčiarovciach nad Parnou. Ani dobré argumenty a využitie motivačných prvkov nepresvedčilo

všetkých oslovených na zapojenie do projektu. Ponechať vstup do programu na vlastnej iniciatíve odsúdených by pravdepodobne neprinieslo želaný efekt a nenaplnilo by sa poslanie programu. **Aby sa plne využilo pole pôsobnosti je potrebné riešiť program pre odsúdených páchatel'ov násilia na ženách ako povinný pre cieľovú skupinu páchatel'ov.**

Zbor v rámci práce s odsúdeným vytvára program zaobchádzania, ktorý je súhrnom aktivít zameraných na rozvoj osobnosti odsúdeného, jeho primerané správanie a hodnotovú orientáciu. Program zaobchádzania ustanovuje cieľavedomé, komplexné a štruktúrované pôsobenie na odsúdeného podľa jeho osobnostných vlastností, odborných vedomostí a stupňa vzdelania v súlade s účelom výkonu trestu. Zbor je priamo povolaný určovať osobám vykonávajúcim trest odňatia slobody aktivity. Účasť na týchto aktivitách a plnenie programu následne hodnotí s dôsledkami pre ďalší priebeh výkonu trestu a pre rozhodovanie o možnosti podmieneného prepustenia.

Ako zbor identifikuje, že pracuje s páchatel'om násilia na partnerke a ako má s takýmto páchatel'om realizovať zaobchádzanie?

Násilie na partnerke môže naplňať skutkovú podstatu rôznych trestných činov, a teda môže byť súdom kvalifikované pod rôznymi paragrafmi trestného zákona, ako napríklad: § 360 nebezpečné vyhrážanie, § 360a nebezpečné prenasledovanie, § 199 znásilnenie, § 200 sexuálne násilie, § 201 sexuálne zneužívanie, § 208 týranie blízkej osoby a zverenej osoby atď. Páchatel' násilia na partnerke sa dokonca môže do výkonu trestu odňatia slobody dostať za spáchanie iného trestného činu, typicky napríklad § 207 zanedbanie povinnej výživy.

Ako jeden z kľúčových zdrojov informácií potrebných pre zmysluplné stanovenie programu zaobchádzania sa okrem **súdneho spisu považuje psychologické vyšetrenie** odsúdeného realizované psychológom, alebo psychologičkou zboru pri nástupe odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody. Ak psychológ, alebo psychologička identifikuje násilie na partnerke zo strany odsúdeného v anamnéze, je potrebné, aby túto skutočnosť vo vyšetrení uviedol a odporučil, aby bolo penitenciárne zaobchádzanie orientované na odstraňovanie príčin tejto trestnej činnosti. Následne by **pedagóg, alebo pedagogička pri stanovovaní programu zaobchádzania v bode a) edukácia mal navrhnúť ciele a intervenciu zameranú na odstraňovanie subjektívnych príčin trestnej činnosti, napríklad zaradenie do skupinového programu pre páchatel'ov násilia na ženách.** Finálne rozhodnutie ohľadom zaradenia alebo nezaradenia účastníka do programu by malo byť **v kompetencii trénerského tímu** na základe individuálneho posúdenia možností a predpokladov konkrétneho odsúdeného v celkovej konštelácii programu.

Realizácia uvedených krokov i **absolvovanie programu pre páchatel'ov násilia na ženách by malo začať čo najskôr po nástupe do výkonu trestu odňatia slobody.** Dôvodov vidíme viacero. Dlhším pobytom vo VTOS u páchatel'a dochádza k vytváraniu odstupu a odcudzeniu voči svojmu násilnému správaniu k partnerke ešte z obdobia pred uväznením. Fixujú sa obrany a páchatel' už odmieta zaujať rolu násilníka, ktorý potrebuje intervenciu. Neskôr je konfrontácia so skutkami násilia zo strany lektorského tímu veľmi náročná. Odsúdený časom vo väzení nadobudne ilúziu, že už nemá problém, ktorý by bolo treba riešiť. Ďalším dôvodom a dôležitým hľadiskom sú časové nároky konkrétnej realizácie. Páchatelia násilia na ženách sú odsúdení za rôznu trestnú činnosť, s rôznou dĺžkou trestu odňatia slobody – od niekoľkých mesiacov po viac rokov. Ak zohľadníme, že môžu byť skôr prepustení na podmienené prepustenie, je optimálne začať s účasťou čo najskôr po nástupe, aby mali možnosť absolvovať celý program a neodstupovali predčasne. Pre efektivitu programu je potrebná účasť na celom programe.

Pre obsiahnutie povinných tém je potrebné programu venovať cca 24 stretnutí. Pri jednom stretnutí týždenne bude trvanie približne 6 – 7 mesiacov. Keďže odsúdený počas výkonu trestu odňatia slobody žije izolovane od rodiny či partnerky, nie je vyhodnocovanie jeho pokrokov v praktickom živote možné,

podobne ani vytrvanie v nenásilnom spolužití. Netreba teda trvať na väčšom časovom rozsahu a program môže prebiehať intenzívnejšie – stretnutia dva razy do týždňa, celkove 3 – 4 mesiace.

Z hľadiska formy skupiny je preferovanou uzavretá skupina, keďže štruktúra programu je pomerne lineárna. Najskôr sa postupne v individuálnych výberových a motivačných pohovoroch zhromaždí dostatočný počet účastníkov skupiny – cca 5 - 12 , s ktorými sa skupina začne. V priebehu programu je pribúdanie ďalších členov obmedzené, keďže každý nový člen vynechá prvé stretnutia, ktoré sú dôležité z dôvodu sprostredkovania základných východísk a aj z dôvodu formácie dôvery a skupinovej dynamiky.

Ak zbor verifikuje opodstatnenosť týchto krokov a jednotného komplexného postupu v zaobchádzaní s násilníkmi, je tu potenciál pre vznik internej normy, ktorá bude tento postup určovať a prideliť mu tiež istú prioritu v komplexe metód a prostriedkov zaobchádzania s odsúdenými. Uvedieme príklad: zaradovanie do práce je dôležitým prostriedkom v zaobchádzaní. Odsúdení pracujú na rôznych pracoviskách s rôznym pracovným časom a aj na týždenné zmeny. Navyše toto zaradenie sa môže priebežne meniť z rôznych objektívnych dôvodov. Aj pri zohľadnení tohto faktu sa v praxi účasť na skupinovom programe môže časovo prekryvať s pracovným časom jednotlivých účastníkov. Tento konflikt môže viesť k neúčasti na skupine, kde bude ohrozená účinnosť a účelnosť programu. Alebo naopak, definovaním vysokej priority pre program v interných normách, môže byť pracovné zaradenie prispôbené. Popri tejto téme existuje viacero oblastí: krúžková činnosť, vzdelávacie aktivity, premiestnenie do iného ústavu na vlastnú žiadosť, zmena diferenciacnej skupiny a iné aktivity. Pri realizácii pilotného projektu v Hrnčiarovciach nad Parnou sa podpora vedenia ukázala ako kľúčová práve v situáciách, keď požiadavky programu neboli v harmónii s inými procesmi a bolo treba rozhodnúť o prioritě. Ak by program nemal dostatočnú podporu, i s ohľadom na jeho dlhšie trvanie, viedlo by to ku strate členov a zlyhávaniu.

Implementácia intervenčného programu by mala zahŕňať aj vytvorenie rámca pre kontakt a udržiavanie vzťahu páchatel'a so ženou, na ktorej páchal násilie. Odsúdení vo výkone trestu odňatia slobody sú vo všeobecnosti vedení k udržiavaniu čo najaktívnejších kontaktov s rodinou. **Aplikovanie prístupu zameraného na automatické podporovanie kontaktov s partnerkou nie je v prípade vzťahu násilník – obeť žiaduce.** Hlavným cieľom programu je ochrana obetí, žien zažívajúcich násilie a ich detí. Odsúdený páchatel' násilia na ženách by mal byť vedený k udržiavaniu kontaktov s partnerkou – obeťou výhradne za podmienky, že prejavuje záujem. Ak sa žena snaží o prerušenie kontaktu, mal by penitenciárny systém odsúdeného viesť k rešpektovaniu tejto voľby a hraníc ženy, ktorá zažila násilie. Môže sa prejaviť tendencia nerešpektovať hranice i v snahe získavať informácie o žene a nadväzovať kontakt cez iné kanály – napríklad zaangažovaním orgánov a sociálnych inštitúcií. Práve takto ale niekedy vyzerá snaha o získanie stratenej kontroly nad partnerkou (bývalou partnerkou) a pokus získať na svoju stranu spojencov pri jej ovplyvňovaní.

Osobitnou otázkou implementácie programu v podmienkach väzenia je **vytvorenie konkrétnych trénerských tímov.** Ako bolo spomínané vyššie, určité základy pre skupinovú prácu s páchatel'mi násilia na ženách boli dané 21 príslušníckam a príslušníkom zboru v rámci vzdelávania v roku 2013. Vždy išlo o rodovo zmiešanú dvojicu lektorov z ústavu na výkon trestu. Ak by sa tieto ich vedomosti a zručnosti kontinuálne ďalej rozvíjali, bol by predpoklad pre ich prácu s programom. **Ďalšie vzdelávanie lektorov a lektoriek a výcvik nových lektorov a lektoriek pre zbor by mohla v budúcnosti poskytovať na tento účel akreditovaná inštitúcia resp. inštitúcie.** Na základe praktických skúseností z pilotného projektu však musíme konštatovať, že pri aktuálnej vyťažnosti príslušníkov a príslušníčok zboru vo funkciách psychológ/psychologička, pedagóg/pedagogička, či sociálny pracovník/pracovníčka pri plnení iných služobných úloh, sa ich využitie na lektorské účely v rámci času služby javí ako problematické. Núka sa **možnosť realizácie programu v súčinnosti s externými poskytovateľmi,** ktorí by disponovali potrebnými odbornými personálnymi kapacitami a špecializovaným know-how. Spolupráca by sa mohla realizovať kombináciou lektorského tímu medzi externistami a príslušníkmi a príslušníčkami

zboru, alebo aj plne outsourcovaným dodávateľským spôsobom. V každom z uvedených prípadov je ale potrebné počítať s intenzívnou súčinnosťou zboru, keďže ide o realizáciu aktivít v súlade, na základe, a plne v intenciách ustanovení zákona o výkone trestu odňatia slobody, poriadku výkonu trestu a ďalších zákonných noriem s cieľom naplniť účel výkonu trestu odňatia slobody.

Ak by sa zbor v rámci svojich kompetencií rozhodol o aplikáciu programu externým spôsobom, je potrebné, aby zhodnotil **možnosti financovania týchto služieb**. Súčasný model aplikovaný pri pilotnom projekte bol spolufinancovaný z tzv. Nórskeho finančného mechanizmu, čo je pre systematickú aplikáciu práce s páchatelmi násilia na ženách trvalo neudržateľnou alternatívou.

6 Optimálny model a odhad nákladov zavedenia práce s páchatelmi násilia na ženách v rámci Zboru väzenskej a justičnej stráže

Pri rozhodovaní o alokácii finančných a personálnych zdrojov na implementáciu programov pre páchatelov násilia na ženách (ďalej len „program“) je potrebné zvážiť dopady na kvalitu programu, jeho udržateľnosť, a finančnú efektívnosť vynaložených prostriedkov.

V prípade optimálne nastaveného modelu implementácie programov bude existovať akreditačný mechanizmus garantujúci kvalitu poskytovaných programov. Akreditáciu dostanú iba inštitúcie spĺňajúce stanovené podmienky – personálne, materiálne a organizačné, ale predovšetkým tie, ktoré budú ponúkať program v súlade s prijatými štandardami.

Vzdelávanie personálu pre prácu s páchatelmi

Personálnymi podmienkami máme na mysli personál, ktorý je odborne pripravený realizovať program s osobami odsúdenými na výkon trestu odňatia slobody. Vzdelávanie a ďalšie vzdelávanie personálu v súlade s aktuálnymi výskumnými zisteniami v oblasti práce s páchatelmi a príkladmi dobrej praxe sú kľúčové pre úspešnosť implementovaných programov⁹. Navrhované štandardy programov¹⁰ predpokladajú viacstupňový systém ďalšieho vzdelávania trénerov a tréneriek pre prácu s páchatelmi v súlade s odporúčaniami minimálnych štandardov Rady Európy¹¹ (ďalej len „minimálne štandardy“).

Predstupeň vzdelávania je absolvovanie rodovo scitlivovacieho vzdelávania zameraného na informovanie o násilí páchanom na ženách. Jeho absolvovanie je vhodné pre všetkých príslušníkov a príslušníčky Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“), najmä tých, ktorí participujú na zaobchádzaní s páchatelmi násilia na ženách zaradenými v programe.

Prvý stupeň predstavuje základný výcvik trénerov a tréneriek pred začatím samotnej práce s páchatelmi s dotáciou minimálne 30 hodín. Podľa minimálnych štandardov je jeho cieľom porozumenie dynamike násilia, získať vedomosti o rôznych formách násilia na ženách, nediskriminácii, právach žien a legislatívnom rámci problematiky boja proti násilium páchanému na ženách. Pre realizáciu

9 Hester, M., Lilley, S.J. (2014). Domestic and sexual violence perpetrator programmes: Article 16 of the Istanbul Convention. Strasbourg: Council of Europe.

10 Vavro, R., Farkašová, K. (2016). Štandardy a postupy zavedenia sociálno-intervenčných programov pre páchatelov násilia na ženách. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

11 Kelly L. (2008), Combating violence against women: minimum standards for support services. Strasbourg: Council of Europe

programov v podmienkach zboru je cieľom prvého stupňa vzdelávania sprostredkovať účastníkovi informácie o štandardoch a špecifikách práce s páchatelmi násilia na ženách, o výbere vhodných páchatelov na základe diagnostického preverovania vhodnosti a nevhodnosti podľa zoznamu kritérií a kontraindikácií, cieľoch, metódach a spôsobe práce s páchatelmi v programe.

Absolvovanie prvého stupňa vzdelávania je žiadúce pre odborný personál Zboru väzenskej a justičnej stráže aktívne zapojený do procesu diagnostiky a výberu vhodných páchatelov do programu (najmä príslušníci a príslušníčky zboru funkčne zaradení na pozíciách psychológ / psychologička, pedagóg / pedagogička a sociálny pracovník / sociálna pracovníčka). Predmetná úroveň výcviku je povinná pre trénerov a trénerky pred začatím samotnej práce s páchatelmi, po ukončení základného výcviku sa trénerovi umožní pracovať s páchatelmi v trénerskej dvojici s kolegom, alebo kolegyňou, ktorí už úspešne ukončili aj druhý stupeň vzdelávania.

Druhý stupeň vzdelávania je praktický výcvik trénerov a tréneriek, ktorí už pracujú s odsúdenými zaradenými v programe. Absolvovanie druhého stupňa výcviku je potrebné aspoň u jedného z trénerskej dvojice, ktorá vedie skupinu. Hodinová dotácia druhého stupňa výcviku predstavuje minimálne 100 hodín, vzdelávanie je ukončené skúškou z teórie a obhajobou prípadovej štúdie popisujúcej prácu s konkrétnym páchatelom v rámci programu.

Z pohľadu zboru existuje viacero alternatív, ako zabezpečiť naplnenie personálnych štandardov pri implementácii programov.

A. Vzdelávanie príslušníkov a príslušníčok zboru v kompetencii zboru

Prvou možnosťou je **kompletné zastrešenie agendy vzdelávania príslušníkov a príslušníčok zo strany zboru**. Pokiaľ by sa zbor alebo niektorý jeho subjekt, napríklad Inštitút vzdelávania ZVJS v Nitre, stal akreditovaným poskytovateľom vzdelávania pre trénerov a trénerky programu, vedel by vo vlastnej réžii – bezplatne, vo vlastných vzdelávacích či liečebno-rehabilitačných zariadeniach poskytnúť potrebné vzdelanie všetkých stupňov svojim príslušníkom a príslušníčkam:

- predstupeň: scitlivujúce vzdelávanie priebežne všetkým novonastúpeným,
- prvý stupeň: úvod do práce s páchatelmi násilia na ženách v podmienkach zboru pre všetkých trénerov a trénerky pred začatím práce s páchatelmi, pre odborný personál zúčastnený na procese diagnostiky a výberu páchatelov do programu,
- druhý stupeň: ďalšie vzdelávanie pre trénerov a trénerky, ktorí už pracujú s páchatelmi.

S predmetným riešením by boli spojené viaceré ťažkosti. Malo by **finančné dopady** na rozpočet zboru spojené s výdavkami na vytvorenie nových funkčných miest lektorov a lektoriek s otáznou dlhodobou udržateľnosťou, ako aj naplnením podmienok na akreditáciu. Tie v súčasnosti zatiaľ nie sú zadefinované, v každom prípade by však zbor potreboval zabezpečiť vzdelávanie v súlade so štandardami pre lektorov a lektorky, ktorí by školili trénerov / trénerky. Predpokladáme, že títo lektori / lektorky by potrebovali absolvovať minimálne prvý a druhý stupeň vzdelávania pre prácu s páchatelmi (t.j. minimálne 30 + 100 hodín výcviku) a až následne by dokázali preškoliť trénerské tímy v rámci zboru. Uvedený postup by bol **náročný aj z časového hľadiska** a významne by posunul začiatok samotnej realizácie programov¹². Vzdelávanie trénerov a tréneriek by muselo prebiehať na základe dlhodobého plánovania kvôli plánovaniu lektorských a ubytovacích kapacít, ktoré v zbere prebiehajú zvyčajne vopred na kalendárny rok v „Pláne akcií zboru“, čo podstatne sťažuje flexibilné napĺňanie požiadaviek na vzdelávanie trénerov a tréneriek ako reakciu na aktuálne potreby. Navyše by mohli

12 najmä pre časovú náročnosť druhostupňového výcviku – 100 hodín, ktorý je vo svojej podstate koncipovaný ako dlhodobý výcvik (v trvaní cca jedného roka) popri praxi.

nastať **praktické komplikácie** v absolvovaní druhostupňového výcviku lektormi a lektorkami zboru, keďže tento výcvik je koncipovaný ako vzdelávanie popri praxi, museli by lektori a lektorky dostať možnosť pracovať s páchatelmi, čo nie je v podmienkach zboru štandardné.

B. Vzdelávanie príslušníkov a príslušníčok externým poskytovateľom vzdelávania

Druhou možnosťou je zabezpečenie vzdelávania príslušníkov a príslušníčok zboru **prostredníctvom externej organizácie** akreditovanej k vzdelávaniu trénerov a tréneriek programu. Zbor by v tomto prípade znášal výdavky na vzdelávanie svojich príslušníkov a príslušníčok požadované externým poskytovateľom vzdelávania. Poskytovateľ vzdelávania by zabezpečoval všetky stupne vzdelávania.

Predstupeň vzdelávania by zabezpečoval poskytovateľ napríklad formou hostovania svojho lektora / lektorky na vzdelávacích aktivitách pre novonastúpených príslušníkov a príslušníčky v rámci „Základného odborného vzdelávania“ alebo „Špecializovaného odborného vzdelávania“ na Inštitúte vzdelávania v Nitre. Pre účely predstupeňa vzdelávania nie je potrebné limitovať počet účastníkov a účastníčok v skupine. Keďže vzdelávanie novonastúpených príslušníkov a príslušníčok sa ich zúčastňuje pomerne vysoký počet a predstupeň vzdelávania nepotrebuje vysokú časovú dotáciu, nepredpokladáme významný dopad uvedeného riešenia na rozpočet zboru.

Prvý stupeň vzdelávania s dotáciou minimálne 30 hodín absolvujú všetci príslušníci a príslušníčky aktívne zapojení do procesu diagnostiky a výberu vhodných páchatelov do programu, ako aj tréneri pre prácu s páchatelmi pred začiatkom vykonávania praxe. Náklady na uvedené vzdelávanie by sa odvíjali od konkrétneho riešenia organizácie vzdelávania, ako aj počtu zaradených príslušníkov a príslušníčok.

Ak by zbor zabezpečil vzdelávanie vo svojom zariadení, nevznikli by dodatočné náklady na ubytovanie a stravovanie účastníkov a účastníčok vzdelávania. Nákladmi by boli iba honoráre lektorov a lektoriek poskytujúcich vzdelávanie príslušníkom a príslušníčkam.

Ak by bolo prvostupňové vzdelávanie realizované v komerčnom zariadení alebo v priestoroch poskytovateľa vzdelávania, zbor by znášal náklady na honoráre lektorov a lektoriek, ako aj náklady spojené s ubytovaním a stravovaním príslušníkov a príslušníčok.

Druhý stupeň vzdelávania by poskytovateľ vzdelávania realizoval najmä v prípade, ak by zbor plánoval na realizáciu programov využívať iba vlastné personálne zdroje – interný trénerský tím. Ak by zbor zabezpečoval programy pre páchatelov hybridným spôsobom (kombinácia interných a externých trénerských kapacít) alebo by poskytovanie programov outsourcoval – t.j. zabezpečovali by ho tretie strany - externí poskytovatelia programov, nemusel by do druhostupňového vzdelávania zaradiť žiadnych svojich príslušníkov a príslušníčky, resp. by ich zaraďoval iba v prípade záujmu o prehĺbenie ich kvalifikácie.

Z uvedeného vyplýva, že na celkovú efektivitu, časovú a finančnú náročnosť procesu vzdelávania lektorov a lektoriek, trénerov a tréneriek má najpodstatnejší vplyv rozhodnutie o spôsobe realizácie samotných programov pre páchatelov. Ak by sa zbor rozhodol zabezpečovať programy externým poskytovateľom programov, odpadla by mu značná časť nákladov na vzdelávanie personálu. Predstupeň vzdelávania by sa realizoval priebežne v rámci existujúcich vzdelávacích akcií s nízkymi nákladmi. Vzdelávanie prvého stupňa by absolvovali všetci príslušníci a príslušníčky zapojení do procesu diagnostiky a výberu, ale nebolo by potrebné vzdelávať začínajúcich trénerov a trénerky. Najväčšia úspora na vzdelávaní by nastala, ak by zbor vôbec nemusel posilať príslušníkov – trénerov a trénerky na druhý stupeň vzdelávania. Nešlo by iba o úsporu finančných prostriedkov na samotné vzdelávanie, ale aj úsporu času (100 hodín čistého času vzdelávania), ktorý by odborný personál zboru mohol využiť na plnenie svojich štandardných úloh.

Samotná realizácia programu

V diskusii o rôznych možnostiach aplikácie programov pre páchatel'ov násilia na ženách existujú tri rôzne prístupy podľa miery zapojenia zboru a jeho personálu do programu.

Interný trénerský tím

Alternatívu s najvyššou možnou mierou zapojenia zboru predstavuje **interný trénerský tím**. Pozitívom by bolo zvýšenie úrovne kompetencií odborného personálu zboru – trénerov a tréneriek a zvýšenie ich efektivity v individuálnych aj skupinových formách práce s páchatel'mi násilia na ženách.

Proti tejto alternatíve pre jej náročnosť na alokáciu času a odborného personálu v súčasnosti stojí jej nereálnosť bez navýšenia počtu systemizovaných funkčných miest alebo významného zásahu do náplne služobných činností príslušníkov a príslušníčok v prospech trénerských činností. Taktiež je treba počítať so zvýšenými nákladmi na vzdelávanie príslušníkov a príslušníčok, ktoré nie sú jednorazovým výdavkom, ale opakujúcim sa z dôvodu uchovania nahraditeľnosti, rotácie príslušníkov na rôznych funkčných miestach v rámci ústavu alebo aj zboru, čerpania náležitostí, prekážok v službe a pod. Realizácia programov vo vlastnej réžii internými trénerskými tímami vychádza aj podľa interných prepočtov zboru¹³ ako finančne najzaťažujúcejšia alternatíva.

Hybridný model

Hybridný model spája zapojenie interných trénerov a tréneriek v kombinácii s externými trénermi a trénerkami. V ideálnom prípade tvorí trénerskú dvojicu rodovo zmiešaný tím pozostávajúci z jedného príslušníka/príslušníčky zboru a jedného externého trénera/trénerky. Výhodou je maximalizácia efektivity využitia finančných prostriedkov pri vysokej predpokladanej úrovni vedenia programu – napríklad externý tréner/trénerka by mohol byť garantom odbornosti s absolvovaným druhostupňovým vzdelaním, interný tréner/trénerka s absolvovaným prvostupňovým vzdelaním by získaval cenné skúsenosti a know-how, pričom by prispieval svojimi znalosťami odsúdených a prostredia výkonu trestu odňatia slobody, mohol by uľahčovať koordináciu priebehu programu v nadväznosti na ďalšie aspekty zaobchádzania (napr. zaraďovanie do práce, organizácia povolení na vstup externého lektora/lektorky do chráneného objektu zboru a jeho sprevádzanie v rámci areálu a pod.). Interný lektor/lektorka by v rámci hybridného modelu mohol na programe participovať buď v rámci svojho času služby (čo je aktuálne podľa vyjadrení vedenia zboru nepravdepodobné z dôvodu zaneprázdnenosti odborného personálu), alebo mimo času svojej služby (napr. formou dohody s externou organizáciou), čím by sa de facto posunul spôsob zabezpečenia k **externej forme**, kedy by síce časť trénerských činností vykonával príslušník alebo príslušníčka zboru, ale mimo času služby, t.j. bez vplyvu na štandardne vykonávané služobné činnosti a pod gesciou poskytovateľa programu. Pri vysokej miere efektivity hybridného spôsobu zabezpečenia programov kombináciou interného a externého trénera a trénerky sa náklady pohybujú na úrovni nákladov v prípade externej formy zabezpečenia programu pomocou tretej strany - poskytovateľa programov.

Externá forma zabezpečenia programov

Treťou možnosťou je zabezpečenie poskytovania programov v rámci **zboru čisto externou formou poskytovateľmi programov**, ktorými by boli pravdepodobne väčšinou mimovládne organizácie. Pri takejto forme spolupráce na dosahovaní cieľov definovaných v programe zaobchádzania v súlade s plnením účelu výkonu trestu by bol zbor ale taktiež aktívne zapojený na určitých procesoch a zabezpečoval by najmä: predvýber odsúdených podľa dohodnutých kritérií, pričom finálny výber by prebiehal v réžii poskytovateľa programu, priestorové zabezpečenie – ideálne terapeutická miestnosť,

13 Nezverejnená dôvodová správa k predkladanému rozkazu generálneho riaditeľa zboru o zaobchádzaní s páchatel'mi domáceho násilia počas výkonu trestu odňatia slobody.

organizačné zabezpečenie – povolenie k vstupu externým trénerom, organizácia procesu predvádzania / zvolávania odsúdených na stretnutia, udržiavanie komunikácie o prograse odsúdeného zaradeného v programe s dôrazom na vyhodnotenie programu zaobchádzania, disciplinárnu prax, hodnotenie na podmienené prepustenie a podobne, keďže tieto procesy sú výlučne v kompetencii zboru.

Predmetná možnosť by umožňovala zboru flexibilitu využiť externého poskytovateľa podľa potreby, t.j. v ústavoch zboru, v ktorých sa rozhodne programy aplikovať, podľa počtu páchatel'ov, ktorých sa rozhodne zaradiť do programu. Ak nastanú zmeny v dopyte smerom k vyššiemu alebo aj nižšiemu dopytu, zbor dokáže reagovať na tieto požiadavky efektívnejšie, ak na zabezpečenie programov využíva služby poskytovateľa, čo v konečnom dôsledku vedie k úspore finančných prostriedkov.

Odhadované finančné náklady na realizáciu programu

Jednoznačne preferovaným riešením z pohľadu autorov a autorky tejto metodiky je hybridný model, pri ktorom sa maximalizujú prínosy oboch zúčastnených strán. Príslušník alebo príslušníčka zboru poskytuje svoje vedomosti a skúsenosti s prácou s odsúdenými v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody, ako aj znalosti systému fungovania daného ústavu, má veľký vplyv na efektivitu procesu výberu v predtréningovej fáze, môže zabezpečovať organizačnú stránku programu v ústave na výkon trestu. Externý tréner alebo trénerka prináša unikátne know-how a vysokú mieru znalostí a skúseností s týmto špecifickým programom, prináša širší a civilnejší pohľad na problematiku, môže byť garantom kvality programu. V prípade, ak by obe zložky trénerského tímu boli odmeňované rovnako, z pohľadu potrebných finančných prostriedkov hovoríme v podstate o externej forme zabezpečenia.

S cieľom uviesť približný orientačný rámec finančných nákladov na realizáciu programu externou formou uvádzame nasledovné odhady možných nákladov. Budeme počítať so skupinkou účastníkov v počte 10, čo vzhľadom na náročnosť cieľovej skupiny považujeme za maximálny počet účastníkov v skupine v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody (presnejšie by sa dalo hovoriť o odhadovanom počte páchatel'ov v skupine 5 – 8). Ako štandardnú hodinovú odmenu pre trénerské činnosti súvisiace s programom budeme uvádzať sumu 30 EUR / hodinu (celková cena práce).

Ak by zbor mal záujem posúdiť finančné dopady pri realizácii programov interným trénerským tímom, je to plne v jeho kompetencii. Na orientáciu z pohľadu približnej časovej náročnosti je možné vychádzať z nášho odhadu.

Predtréningová fáza:

V rámci predtréningovej fázy je potrebné individuálnou formou nadviazať kontakt s každým potenciálnym kandidátom na zaradenie do programu. Cieľom je posúdenie vhodnosti na zaradenie do skupinovej tréningovej fázy. Prebieha výber, diagnostika, motivácia a podpis dohody / súhlasu so zaradením do programu.

Pokiaľ bol predvýber vykonaný mimoriadne kvalitne, je možné s každým páchatel'om stráviť iba jednu hodinu pred jeho zaradením do programu, čo by pri desiatich páchatel'och a jednom trénerovi/trénerke znamenalo časovú dotáciu 10 hodín a predstavovalo náklady 300 EUR. Ak by individuálne pohovory zastrešovala trénerská dvojica, finančné čerpanie by sa navýšilo na dvojnásobok, t.j. 600 EUR.

Pokiaľ by si predtréningová fáza vyžadovala plnú hodinovú dotáciu uvedenú v navrhovaných štandardoch (slabá motivácia, chýbajúci náhľad na vlastné správanie, menej kvalitný predvýber, atď), mohlo by to predstavovať maximálne šesť hodín venovaných každému potenciálnemu účastníkovi čo pri jednom trénerovi predstavuje 1 800 EUR, pri trénerskej dvojici 3 600 EUR (a to za predpokladu, že po investovaní tejto šesťhodinovej dotácie na páchatel'a budú všetci oslovení páchatelia do programu aj skutočne zaradení, čiže náklady by teoreticky mohli byť ešte o niečo vyššie).

Tréningová fáza:

Tréningová fáza obsahuje cca 24 skupinových stretnutí. Z hľadiska potrebnej hodinovej dotácie predpokladáme potrebu alokácie 6 hodín na každé stretnutie skupiny (2 hodiny príprava, 2 hodiny realizácia, 2 hodiny vyhodnotenie a administratívne záznamy). Pri trénerskej dvojici hovoríme o počte hodín 288, čo v našom teoretickom príklade predstavuje celkovú sumu 8 640 EUR potrebnú na financovanie skupinových stretnutí tréningovej fázy.

V rámci tréningovej fázy zvyčajne prebiehajú aj paralelné individuálne rozhovory s páchatelmi za účelom prehĺbenia pôsobenia programu cielenou intervenciou. Ak počítame priemerný počet potrebných 6tich individuálnych stretnutí na každého účastníka vedených jedným z trénerskej dvojice, finančný dopad bude predstavovať 1 800 EUR.

Potréningová fáza:

Po ukončení programu sa odporúča udržiavať kontakt s účastníkom kvôli poskytnutiu podpory v prípade potreby, ale aj z dôvodu odsledovania konkrétneho prípadu pre účely evaluácie programu. Navrhujeme minimálne dve „udržiavacie“ hodinové stretnutia trénera alebo trénerky s účastníkmi po ukončení programu individuálnou formou, čo predstavuje cca 600 EUR.

Sumár:

Celkové vyčíslenie výdavkov na zabezpečenie programov externou formou (alebo hybridnou formou pri odmeňovaní príslušníka alebo príslušníčky za trénerské činnosti vykonávané mimo času služby) sa v našom modelovom príklade pohybuje v rozmedzí od približne 11 000 EUR do takmer 15 000 EUR podľa okolností, ktorými sú najmä:

- zvolený spôsob práce trénerskej dvojice, najmä miera zapojenia trénerky a trénera zároveň do individuálnych činností s páchatelmi (preferovaný model sa dá dohodnúť vopred) a
- potreba individuálnych stretnutí v predtréningovej fáze (dá sa ovplyvniť kvalitou výberu potenciálnych účastníkov).

Pre korektnosť je potrebné uviesť, že do cenotvorby poskytovateľov môžu okrem trénerských honorárov vstupovať aj ďalšie faktory súvisiace s inými fixnými a pohyblivými výdavkami poskytovateľa. Fixnými výdavkami sa rozumejú napríklad prenájom priestorov, kde poskytovateľ sídli, výdavky na základné technicko-administratívne zabezpečenie, ako je telefón, internet, počítače, projektor, školiace materiály a podobne. Na zabezpečenie kvality v súlade so štandardami musí poskytovateľ tiež okrem kvalitne vzdelaných trénerov a tréneriek disponovať aj riadiacimi, koordinačnými a administratívnymi pracovníkmi na riadne zabezpečenie chodu organizácie.

Pri uvažovaní o odhadovanej miere nákladov na aplikáciu programov pre páchatelov je potrebné si uvedomiť, že reálne ceny v konečnom prípade určí samotné trhové prostredie. Čím viac rozšírenými sa programy stanú, tým je predpoklad, že konkurencia bude ceny tlačiť nadol. Pokiaľ ešte stále ide pri programoch pre páchatelov násilia na ženách o unikátne know-how, tak miera nákladov potrebných pre ich realizáciu nemusí byť základným kritériom výberu poskytovateľa, keďže pred porovnávaním cenových ponúk je skôr otázka, či vôbec existuje poskytovateľ, ktorý dokáže na požadovanej odbornej úrovni program v danom čase a na danom mieste realizovať. Ak nie, tak je dôležité včas komunikovať s potenciálnymi poskytovateľmi potrebu – dopyt po týchto službách.

7 Záver

Práca s páchatelmi násilia na ženách má zmysel. Slúži v prvom rade na ochranu obetí, žien a ich detí - minulých, terajších, či budúcich pred násilím. V priebehu výkonu trestu odňatia slobody je ochrana obete pred páchatelom garantovaná zákonom a vo väčšine prípadov aj fyzickou izoláciou páchatela.

V tejto situácii nastáva vhodná konštelácia na využitie príležitosti skutočne naplniť druhú časť účelu výkonu trestu, ktorou je vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre resocializáciu odsúdených, aby viedli riadny život. Využime túto príležitosť na zavedenie udržateľného systému, ktorý dopomôže k prevencii a eliminácii násilia páchaného na ženách.

Najdôležitejšími krokmi potrebnými k systémovému zavedeniu programov do praxe zboru sú:

- zabezpečenie trvalo udržateľného financovania programov,
- vytvorenie akreditačnej komisie dohliadajúcej na kvalitu programov,
- rozhodnutie ohľadom formy zabezpečenia programov a vzdelávania trénerov a tréneriek, v prípade participácie externých poskytovateľov vzdelávania alebo poskytovateľov programov včasné informovanie potenciálnych partnerov o existencii dopytu po predmetných službách,
- vytvorenie internej normy nastavujúcej systém a organizáciu programov.

Zoznam použitej literatúry

1. Hester, M., Lilley, S.J. (2014). Domestic and sexual violence perpetrator programmes: Article 16 of the Istanbul Convention. Strasbourg: Council of Europe.
2. Holubová, B. (2010). Programy pre prácu s mužmi – páchatelmi násilia na ženách v partnerských vzťahoch (Analýza modelov dobrej praxe). Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.
3. Kelly L. (2008), Combating violence against women: minimum standards for support services. Strasbourg: Council of Europe
4. Vavro, R., Farkašová, K. (2016). Štandardy a postupy zavedenia sociálno-intervenčných programov pre páchatelov násilia na ženách. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

Koordinačno – metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

Naším poslaním je v súlade s Národným akčným plánom na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2014 – 2019 vytvoriť, implementovať a koordinovať komplexnú celoštátnu politiku pre danú oblasť.

Predchádzanie a znižovanie násilia na ženách a domáceho násilia je jednou z hlavných priorít ochrany a podpory ľudských práv. Aktuálnym medzinárodným štandardom, ktorý demokratické a právne štáty vytvorili v záujme predchádzania násiliu na ženách a domácejmu násiliu, je Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu. Na úrovni Európskej únie ich reflektuje Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov. Pre KMC sú tieto normy základným štandardom a aspiráciou pre dosiahnutie zníženia násilia a zvýšenia ochrany a podpory žien vystavených násiliu a obetí domáceho násilia.

Vízia KMC

Zabezpečiť kvalitu systémovej ochrany a podpory ženám zažívajúcim násilie a obetiam domáceho násilia.

Zvýšiť úroveň citlivosti a porozumenia hlavných aktérov, médií a verejnosti na tému rodovo podmieneného a domáceho násilia.

Znížiť výskyt násilia na ženách a domáceho násilia z dlhodobého hľadiska.

Ciele KMC

Vytvoriť a implementovať nástroje pre zabezpečenie efektívneho systému prevencie a eliminácie násilia na ženách a domáceho násilia, vrátane špecifickej legislatívy na elimináciu a prevenciu násilia na ženách a domáceho násilia.

Vytvoriť podmienky pre rýchlu a efektívnu ochranu a podporu všetkých žien a obetí domáceho násilia vystavených násiliu, alebo hrozbe násilia.

Predchádzať vzniku násilia a akejkoľvek situácii, ktorá prispieva k vzniku a tolerancii násilia.

Vytvoriť dostatočnú poznatkovú bázu o násilí na ženách a domácom násilí, aby bolo možné zvyšovať dostupnosť, kvalitu a účinnosť intervencie a prevencie v prípadoch násilia.

Rodovo podmienené násilie

„...je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej pohlavia, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého pohlavia a môže obeti spôsobiť telesnú, sexuálnu, psychickú ujmu alebo majetkovú škodu“¹⁴. Zahŕňa násilie páchané blízkou osobou, sexuálne delikty, obchodovanie s ľuďmi, otroctvo a rôzne formy škodlivých praktík, ako napríklad nútené manželstvá, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a takzvané trestné činy spáchané v mene cti.

Domáce násilie

Zahŕňa „...rôzne skutky fyzického, psychického, sexuálneho a majetkového násilia, ktoré je charakteristické najmä tým, že násilie pácha osoba, ktorá s obeťou je, alebo bola, v manželskom alebo partnerskom zväzku, alebo je iným rodinným príslušníkom obete bez ohľadu na to, či páchateľ s obeťou žije, alebo žil v spoločnej domácnosti.“¹⁵

Kontakt:

Koordinačno-metodické centrum pre rodovo podmienené a domáce násilie

Kuzmányho 3/A, 811 06 Bratislava

Tel: 02 20 442 500

www.zastavmenasilie.sk

14 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (17)

15 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ, ods. (18)